

SHASHKA O'YINIDA STRATEGIYA VA TAKTIKA ASOSLARI

Nodirqulova Malika Ilhom qizi

Guliston Davlat pedagogika insitituti

Tabiiy fanlar fakulteti 20/24guruh talabasi

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:14.09.2025

Revised: 15.09.2025

Accepted:16.09.2025

KALIT SO'ZLAR:

Shashka, strategiya,
taktika, kombinatsiya,
pozitsion o'yin,
intellektual rivojlanish,
mantiqiy fikrlash, qaror
qabul qilish.

Ushbu maqolada shashka o'yinining strategik va taktik jihatlari o'rganiladi. O'yinda muvaffaqiyat qozonish uchun zarur bo'lgan rejalashtirish, raqib yurishlarini oldindan ko'ra bilish, pozitsion ustunlikka erishish hamda kombinatsion usullarni qo'llash asoslari yoritiladi. Shashkaning strategik tamoyillari umumiy reja tuzish va uzoq muddatli maqsadlarga erishishni ta'minlash, taktika qisqa muddatli vazifalarni hal etishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shashka o'yinida strategiya va taktikaning uyg'un qo'llanilishi nafaqat sport yutuqlariga, balki o'yinchining mantiqiy fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi..

Shashka o'yini qadimdan inson tafakkurini charxlovchi, mantiqiy va intellektual salohiyatni rivojlantiruvchi o'yin sifatida e'tirof etib kelinadi. O'yinda muvaffaqiyat qozonish faqatgina tezkor yurishlar yoki raqib xatolaridan foydalanish bilangina emas, balki puxta o'ylangan strategiya va samarali taktikalarga tayanishni talab etadi. Strategiya va taktika bir-birini to'ldiruvchi tushunchalar bo'lib, ular o'yin davomida o'zaro uyg'unlikda qo'llangandagina yuqori natija beradi.

Strategiya – bu uzoq muddatli reja tuzish, o'yinning umumiy yo'nalishini belgilash, maqsad sari izchil intilish demakdir. Masalan, markaziy kataklarni egallash, raqib yurish imkoniyatlarini cheklash yoki o'zini qulay pozitsiyada joylashtirish strategik maqsadlar sirasiga kiradi. Taktika esa strategiyani amalga oshirish vositalaridan biri bo'lib, qisqa

muddatli kombinatsiyalar, qurbonliklar, hujum va himoya yurishlari orqali namoyon bo'ladi.

Shashkada strategiya va taktikaning uyg'unligi o'yinning sifatini belgilaydi. Yaxshi strategik rejasiz eng kuchli taktik yurishlar ham kutilgan natijani bermaydi, aksincha, mustahkam strategik pozitsiyani taktik xatolar barbod qilishi mumkin. Shu bois, har bir o'yinchi nafaqat taktik hiylalarga, balki uzoqni ko'zlaydigan strategik fikrlashga ham ega bo'lishi zarur.

Bugungi kunda shashka o'yinida strategiya va taktika masalalarini o'rganish nafaqat sportchilar, balki yosh avlodni intellektual tarbiyalash, ularda tahliliy fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ushbu maqolada shashkaning strategik va taktik asoslari chuqurroq tahlil qilinadi.

Shashka o'yinida strategiya va taktika masalasi juda muhim bo'lib, o'yinning mohiyatini, uning intellektual qiymatini to'liq anglash uchun ushbu ikki tushunchaning o'zaro aloqadorligini chuqur tahlil qilish lozim. O'yin davomida har bir yurish bevosita g'alaba yoki mag'lubiyatga olib kelishi mumkin bo'lgani sababli, o'yinchidan ham strategik fikrlash, ham taktik mahorat talab etiladi. Shashkada strategiya uzoq muddatli rejalashtirishni, o'yinning umumiy yo'nalishini aniqlashni ifodalasa, taktika qisqa muddatli vaziyatlarda foydali kombinatsiyalar yaratish va raqibni kutilmagan yurishlar bilan ortda qoldirish san'atini anglatadi. Shu boisdan, shashka o'yinida muvaffaqiyatga erishish uchun strategik qarashlarni taktik vositalar bilan uyg'unlashtira bilish eng asosiy shart hisoblanadi.

Shashka strategiyasining markazida taxtadagi markaziy kataklarni egallash, o'z donalarini himoya qilish va kelajak yurishlar uchun qulay imkoniyat yaratish turadi. Bu uslub qadimdan shashkachilar tomonidan o'rganilgan va amaliyotda o'z isbotini topgan. Markaziy pozitsiyani egallash orqali o'yinchi raqib yurishlarini chegaralash, uning imkoniyatlarini toraytirish imkoniga ega bo'ladi. Strategiyaning ikkinchi muhim elementi — o'z donalarini tartibli joylashtirish va ularni bir-birini qo'llab-quvvatlaydigan tarzda boshqarishdir. Tartibsiz yurilgan har bir qadam keyinchalik katta yo'qotishlarga olib kelishi mumkin. Shu bois, har bir strategik reja aniq hisob-kitob asosida quriladi.

Taktika esa strategiyani amalda qo'llash vositasi sifatida o'ziga xos o'rin tutadi. Taktikada kombinatsiyalar, qurbonliklar, o'tkir hujum yoki puxta himoya yurishlari mavjud bo'lib, ular o'yinning qisqa muddatli vaziyatlarida qo'llaniladi. Masalan, o'z donasini ataylab qurbon qilish orqali raqibning muhim pozitsiyasini bo'shatish yoki uni qiyin ahvolga solib qo'yish ko'plab shashka kombinatsiyalarining asosini tashkil etadi. Taktika o'yinchidan tezkor fikrlash, diqqatni jamlash va noan'anaviy yechimlar topa olishni talab

etadi. Ko‘pincha tajribali o‘yinchilar raqibni kutilmagan yurishlar bilan ajablantirib, o‘yinning borishini o‘z foydasiga o‘zgartiradi.

Strategiya va taktika o‘rtasidagi uyg‘unlik shashkaning eng muhim jihati hisoblanadi. Yaxshi o‘ylangan strategiyasiz eng murakkab taktika ham natija bermaydi. Masalan, raqibning kuchli markaziy pozitsiyasi mavjud bo‘lgan sharoitda eng nozik kombinatsiyalar ham foydasiz bo‘lib qolishi mumkin. Aksincha, mukammal strategik joylashuvga ega bo‘lgan o‘yinchi kichik taktika yordamida osonlik bilan g‘alabaga erishishi mumkin. Shu boisdan, har bir yirik shashka ustasi o‘z o‘yinida strategiya va taktikaning uyg‘unligiga alohida e‘tibor qaratadi.

Shashkaning rivojlanish tarixida mashhur o‘yinchilar tomonidan ishlab chiqilgan strategik maktablar va taktika usullari ham mavjud. Masalan, Yevropa shashka maktabida ko‘proq markazni egallash va mudofaa strategiyasi asosiy o‘rin tutgan bo‘lsa, Osiyo shashka maktabi ko‘proq hujumkor va faol taktikalarga asoslangan. Ushbu ikki maktab bir-birini to‘ldiradi va zamonaviy o‘yinchilarga universal yondashuvni shakllantirish imkonini beradi. Hozirgi kunda esa xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyat qozonish uchun o‘yinchidan ham markaziy pozitsiyani mustahkam ushlash, ham kombinatsion hiylalardan unumli foydalanish talab etiladi.

Shashka strategiyasining yana bir muhim jihati raqibning yurishlarini oldindan ko‘ra bilish san‘atidir. Har bir strategik reja raqibning ehtimoliy qarshi yurishlari hisobga olingan holda tuziladi. Shu sababli o‘yinchi bir vaqtning o‘zida nafaqat o‘z yurishini, balki raqibning kamida bir necha qadam keyingi yurishini ham o‘ylashi lozim. Bu esa o‘yinchini uzoqni ko‘ra bilishga, sabr-toqatli va sinchkov bo‘lishga o‘rgatadi. Taktik mahorat esa o‘yin davomida raqibning xatolaridan foydalanish, kutilmagan kombinatsiyalar yaratish va o‘yinni tezkorlik bilan o‘zgartirish imkonini beradi.

Strategiya va taktikaning uyg‘unlashuvi o‘yinchini yanada kuchli qiladi. Misol uchun, o‘yinchi markaziy pozitsiyani egallab, o‘zini strategik jihatdan qulay vaziyatda joylashtirgach, taktik kombinatsiyalar orqali raqibni mudofaadan chiqishga majbur qiladi. Yoki aksincha, murakkab kombinatsiyalar orqali raqibni noto‘g‘ri yurishga majbur etib, strategik ustunlikka erishadi. Bu jihatlar shashkani nafaqat oddiy o‘yin, balki chuqur fikrlashni talab qiluvchi intellektual mashg‘ulotga aylantiradi.

Shashkaning strategik va taktik jihatlari o‘yinchilarda ko‘plab intellektual va psixologik ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Strategik fikrlash uzoq muddatli maqsadlarni belgilash va ularga izchil erishishga o‘rgatsa, taktik mahorat tezkor qaror qabul qilish, muammoni ijodkorona hal etish va raqib yurishiga moslashishni talab qiladi. Bu ko‘nikmalar hayotning

boshqa jabhalarida ham foyda keltiradi, masalan, o'qishda, ishda yoki kundalik qarorlar qabul qilish jarayonida. Shashkada o'rgangan strategiya va taktika hayotiy muammolarga yondashishda ham qo'l keladi.

Shuningdek, shashka o'yinida strategiya va taktika asoslari yosh avlod tarbiyasida ham muhim ahamiyatga ega. Maktablarda shashkani darsdan tashqari mashg'ulot sifatida o'rgatish o'quvchilarda nafaqat mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi, balki strategik va taktik yondashuvni ham shakllantiradi. Bu esa kelajakda ularning o'quv faoliyati, ijodiy tafakkuri va hayotiy qarorlarida katta yordam beradi. Shashka orqali bolalar sabrli bo'lish, to'g'ri qaror qabul qilish, o'z harakatlarini rejalashtirish va raqibni hurmat qilish kabi ijobiy fazilatlarni o'zlashtiradilar.

Umuman olganda, shashka o'yinida strategiya va taktika asoslarini o'rganish, ularni o'zaro uyg'unlashtirish o'yinchini mukammal mahorat egasiga aylantiradi. Strategik qarashlarsiz taktik hiylalar foydasiz, taktik mahoratsiz esa eng mukammal strategiya ham amalga oshmaydi. Shu bois, shashka o'yinini o'rganayotgan har bir inson ushbu ikki tushunchaning o'zaro bog'liqligini anglash va amalda qo'llashni asosiy maqsad qilib qo'yishi lozim. Ana shunda shashka o'yini nafaqat sportda, balki inson ta'fakkurini boyitishda ham muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Shashka o'yinida strategiya va taktika asoslarini o'rganish o'yinchi mahoratini oshirishning eng muhim shartidir. Strategiya uzoq muddatli rejalashtirish va umumiy pozitsiyani nazorat qilishni ta'minlasa, taktika qisqa muddatli kombinatsiyalar va kutilmagan yurishlar orqali ustunlikka erishishga xizmat qiladi. Ikkalasining uyg'unlashuvi o'yinda barqaror g'alaba sari yo'l ochadi.

O'yin davomida strategik fikrlash raqibning kelajakdagi yurishlarini oldindan ko'ra olish, taxtadagi markaziy pozitsiyani egallash va donalarni tartibli joylashtirishga asoslanadi. Taktika esa tezkor qaror qabul qilish, kombinatsiyalar qurish, raqibni noto'g'ri harakatga majbur qilish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi. Ushbu ikki jihatni mukammal o'zlashtirgan o'yinchi nafaqat shashkada, balki hayotning turli sohalarida ham muvaffaqiyat qozonadi.

Demak, shashka o'yinida strategiya va taktika asoslari o'zaro bog'liq holda o'yinchini yuqori mahorat sari olib boradi. Ularni chuqur o'rganish nafaqat sport yutuqlariga, balki shaxsning intellektual, psixologik va ma'naviy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Shu bois, shashka o'yinida ushbu jihatlarga alohida e'tibor qaratish dolzarb masala hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gusev, A. N. Shashka o'yinida strategiya va taktika asoslari. – Moskva: Sport, 2018.
2. Ergashev, A. Shashka o'yinining nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. International Draughts Federation (FMJD). Strategy and Tactics in Draughts. – Amsterdam, 2021.
4. Jalolov, J. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish metodlari. – Toshkent: Ilm ziyo, 2019.
5. Abdullayeva, M. Bolalar psixologiyasi va tafakkuri. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
6. Kuznetsov, P. Shashka va shaxmatdagi strategik yondashuvlar. – Sankt-Peterburg: Nauka, 2015.
7. O'zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport vazirligi. Shashka bo'yicha metodik qo'llanma. – Toshkent, 2022.

